

Modell-e a Tánics Gimnázium könyvtára?

A „Főváros iskolai könyvtárai” című kiadvány 1975. évi kötete tartalmazza azt a szakfelügyeleti jelentést is, amely a fővárosi gimnáziumainak könyvtári munkájáról az 1974/75-ös tanévben lefolytatott vizsgálat tapasztalatait összegezte. A vizsgálat az iskolák adataira (tanulólétszám, tagozatok stb.), a könyvtár működésének tárgyi és személyi feltételeire, a könyvtári állományra, a könyvtár rendjére és az iskola életében elfoglalt helyének, szerepének elemzésére terjedt ki. A kiadványban közölt részletes helyzetelemzés szerint minden vizsgált területen igen előkelő helyet foglalt el az iskolák rangsorában a Tánics Gimnázium könyvtára.

Ugyanennek a vizsgálatnak az eredményeit immár általánosítva összegezte *Ballér Endréné* „A fővárosi gimnáziumok könyvtárai” című cikke a *Könyv és Nevelés* 1976/2. számában: utalt a gimnáziumok sajátosságaiból eredő könyvtári problémákra, s felvázolta a tapasztalatok alapján kitzítható feladatokat. Bár a cikk általánosít, a Tánics Gimnázium könyvtárát mégis több helyen kiemeli. Erről az iskolai könyvtárról ugyanis megállapítja, hogy nemcsak jó tárgyi és személyi feltételekkel, hanem olyan, *több irányú forrásgyűjteménnyel is rendelkezik, amely a jövő könyvtármodellje lehet.* Ballér Endréné azt is határozottan leszögezi írásában, hogy a Tánics Gimnázium könyvtára országosan is mintakönyvtárnak tekinthető.

Vajon így van-e ez? Vallóban modell-e a Tánics Gimnázium könyvtára? — Hogy e kérdésre jó lelkiismerettel válaszolhassunk, meglátogattuk a könyvtárt, beszélgettünk könyvtárosával, majd az iskolai könyvtárügyet jól ismerő szakemberek véleményét is kikértük. Tapasztalatainkról a következőkben számolunk be:

Legelőször is mutassuk be az intézményt, ismerkedjünk meg fejlődésével.

Az iskolának megalakulása (1959) óta függetlenített könyvtárosa van, de a könyvtár tervszerű fejlesztéséről 1967-ig nem lehetett beszélni. 1970 júniusában, a gimnázium felújításával egyidőben vette át a könyvtárat *Győri Gáspár*, aki a hároméves felújítás alatt számos belső munkát elvégzett. A könyvtár 1973-ban költözött negyedik emeleti, 164 négyzetméteres, négyhelyiséges („politéka”, kölcsönző és kutatóhelyiség, szabadpólos raktár, folyóiratlapozgató és előadó) új otthonába, s ekkor készült el a könyvtár működési szabályzata is.

A könyvtár — mint az ismertetőben olvashatjuk — „...az iskola információs központja. Ennek megfelelően tárolja az iskola tevékenységéhez szükséges szellemi információs anyagokat; a könyvek mellett a magnó, a diaposzítív anyag, a képek, illusztrációk is itt találhatók. A neve: »könyvtár és politéka« ezt fejezi ki, hangsúlyozva, hogy a gyűjtemény fő anyaga a könyv.”

Az állomány 1977 decemberében csaknem 22 000 kötet könyvből, 500 hanglemezből, 600 diaposzítívból, 800 magnószalagból állt, és 95 folyóiratot járatott a könyvtár. Az állományfejlesztési keret 1978-ban 120 000 forint (az eredeti 50 ezer forint kiegészült az iskola szakmai munkaközösségének eszközfejlesztési keretéből juttatott 40 ezer és a fővárosi tanácstól — az itt folyó könyvtáros-továbbképzés támogatására — kapott 30 ezer forinttal).

A könyvállományt szerzői betűrendes és szak-, a diákok téma-, a hanglemezeket és magnószalagokat szakkatalógus tárja fel. A helytörténeti dokumentumokról, az iskolai pályamunkákról, az iskolában tanító nevelők publikációiról külön katalógus készült.

Pillantás a könyvtárba

Az iskolai könyvtár néhány alapkérdéséről és a jövő terveiről *Győri Gáspárral*, az iskola könyvtáros-tanárával beszélgettünk.

— *A közművelődési könyvtárban kialakult kétpólusú, könyvtáros—könyvtárhasználó kapcsolat az iskolai könyvtár esetében tanár—könyvtáros—könyvtárhasználó diák kapcsolattá bővül. A tanár ösztönzi tanítványát a könyvtárhasználatra, s nála csapódik le (legalábbis iskolai vetületben) e könyvtárhasználat eredménye. Hogyan alakult ez a hármas kapcsolat a Tánics Gimnázium könyvtárában?*

— Az 1974—75-ös tanévtől tagja vagyok az iskolatanácsnak. Ugyanabban az évben kezdődött meg a szaktantermi letétek kialakítása. Ezek nyilvántartását, bővítését, cseréjét a szakmai munkaközösségek vezetőivel közösen végezzük.

— *A könyvtár 1975/76. évi jelentésében ezt írja: „...a könyvtárra mint alapra építeni lehet; az oktatás—nevelésbe való fokozatos és tervszerű bekapcsolásával minő-*

ségi változás érhető el, erre eddig elenyésző kísérlet történt." Van-e azóta valamilyen előrelépés?

— Az immár egyértelműen a könyvtárhasználatra, illetve a könyvtár szolgáltatásaira épülő formákon kívül (például az érettségire, dolgozatírásra, tanulmányi versenyre való felkészülés, pályamunkák készítése, szakköri bevételkenység, évfordulók megünnepzése stb.) rendszeressé váltak az osztályok számára évente két alkalommal, a könyvtáros által tartott (lényegében osztályfőnöki) órák. Ezek témáját a munkaterv határozza meg.

Ami még eléggé rendszertelen, kampányszerű, az az ún. *könyvtárra épített óra*, amelyre — bár tantárgya és tanára válogatja — általában a második félévben már nem futja a pedagógusok energiájából.

— *Ki tudja-e elégíteni a könyvtár az élesen differenciálódó tanári, illetve tanulói igényeket?*

— Úgy gondolom, igen. A könyvtár gyűjtőkörét pontosan megfogalmazzuk a működési szabályzatban. Iskolánk tanulóinak száma megközelíti az 500-at, a tanterület 50 tagú. A pedagógusok számára beszerezünk és hozzáférhetővé tesszük a magas szintű szakkönyveket, a diákok számára pedig a középfokúakat és az egy-egy tudomány módszereiről, eredményeiről beszámoló alapfokú műveket. Az ismeretterjesztő könyvek közül a középszintűeket erősen rostálva gyűjtjük, hasonlóan a szépirodalomhoz, amelyből főként az ajánlott és a kötelező irodalmat szerezünk be.

— *Nem érzi-e szükségesnek, hogy a jelenlegi információhordozók szerinti feltárás helyett komplex katalógus tárja fel az állományt, tehát a könyveket és az audiovizuális anyagokat együttesen?*

— Ilyen értelemben nem akarom a katalógust fejleszteni, de kész tervünk van a nem könyv-jellegű, hangos-képes dokumentumok együttes feltárására. A jelenleg majdnem 2100 egységből álló gyűjtemény három katalógusának összevonását a téma szerinti keresés azonnali, egy helyről való kielégítése indokolja. Az egyesített katalógus *rendszerző elve a tantárgy lesz*, másodlagosan pedig a tárgyiszó vagy személy-név. A kiépítendő katalógusban az audiovizuális anyagokat színes katalóguscédulával különböztetjük meg, s az oktatási transzparenszeket és az oktatócsomagokat is feltárjuk.

— *Kérem, mondjon az utóbbi két információhordozóról néhány szót!*

— Könyvtárunkban most is megtalálhatók az oktatási transzparenszek (írásvetítő fóliák), de ezek még feldolgozatlanok. Egy részüket a tanárok maguk készítették — tehát az óravázlathoz hasonlóan „magántulajdont” képeznek —, de természetesen vannak gyárilag készített ilyen dokumentumaink is. Arra törekszünk, hogy a könyvtárban ezeknek a transzparenszeknek az alapgyűjteményét is kialakítsuk. Ha a tervezett fóliamásoló-berendezést megvesszük, nem a fóliákat, hanem az eredeti rajzokat kívánjuk tárolni, s ezekről — az igények szerint — fóliamásolatokat készítenénk.

Még néhány szót arról, amit én oktatócsomagnak nevezek. A tanárok gyakran keresnek diákokat például a gótikához, de ilyen gyári összeállítás nincs. Van ellenben olyan sorozat, amely a világ leghíresebb múzeumait mutatja be. Azt tervezzük, hogy a jövőben a diakockákból két sorozatot veszünk: az egyiket meghagyjuk az eredeti összeállításban, a másikat pedig témakörönként dolgozzuk fel. A könyvtár vállalná azoknak a témáknak feltárását, amelyek több tantárgyat is érintenek, például az előbb említett stílusirányzatokét. A többi téma feldolgozását a szaktanárok végeznék el. Az így feltárt diakockákhoz magószalagon lehetne rögzíteni a témához kapcsolódó zenét, verset vagy egyéb forrásszemelvényt. Ezek együttese illusztrálhatná egy-egy óra témáját.

A jövő tervei közé tartozik, hogy néhány lelkes diákom segítségével vagy 20 ilyen oktatócsomagot készítsünk. Sajnos, még kidolgozatlan ezeknek a dokumentumoknak a nyilvántartása, kölcsönzése, sok a feldolgozási probléma.

— *A jelentésből tudom, hogy 1976/77-ben felvették a kapcsolatot az Országos Oktatástechnikai Központtal. Volt-e eredménye ennek, és milyen?*

— Bár már korábbról is ismertük anyagaikat, az intézményes kapcsolat csak most van kialakulóban. Azt reméljük, hogy az előbb említett problémák megoldásában segítségünkre lesznek.

— *A könyvtár alapterülete messze meghaladja az Irányelvek normatíváját, mégis a jelenlegi állványzat szinte csak a könyvvállomány elhelyezésére elégséges. Gondolnak-e bővítésre? Elég brossz az is, hogy a könyvtárban nincs telefon, emiatt más intézménytől nehézkes információt beszerezniük.*

— Tíz éve tervezték a könyvtárat (a földszinten nem lehetett elhelyezni), s bár azt javasoltam, hogy legalább húsz évre tervezzék, ennek épp a fele valósult meg. A tíz év letelt, s most gondunk — de ha minden igaz: megoldódó gondunk — a könyvtár bővítése.

— Az Irányelvek függetlenített könyvtáros esetében heti 24 órás nyitvatartást ír elő. Ez a könyvtár hivatalosan is 28 órát tart nyitva, de Győri Gáspár — úgy tudom — reggeltől estig megtalálható a könyvtárban. Nem lenne-e szüksége arra a segítségre — egy könyvtártechnikus alkalmazására —, amelyet Ballér Endréné már két éve kért Onnek a Könyv és Nevelésben?

— Én valóban egész nap itt vagyok, bármikor fordulhatnak hozzám kérelemmel. Tudom azonban, ha megbetegednék, vagy ha elmennék innen, ilyen formában más ezt a munkát nem vállalná. Könyvtári tevékenységem mellett részt veszek a fővárosi könyvtáros-továbbképzésben is; a pedagógus-könyvtárosok számára most készül egy segédkönyv, melynek összeállításában én is közreműködöm. Vezetem az iskola helytörténeti szakkörét, és iskolatörténet megindítását is tervezzük.

Három vélemény

Abból a kérdésből indultunk ki, hogy modell-e a Táncsics Gimnázium könyvtára. Ezt három könyvtárügyi szakembernek tettük fel: *Károlyi Agnes*nek, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos főmunkatársának; *Kisfaludi Sándornak*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetőjének és *Katsányi Sándornak*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőjének. A megkérdezettek a következőket mondták.

KÁROLYI ÁGNES: A tíz évvel ezelőtti iskolai könyvtárügyi statisztikából megállapíthattuk, hogy a főváros helyzete nem kedvező. A fejlődés a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javításáról szóló irányelvek kiadásával indult meg. A fővárosi tanács nagymértékű anyagi támogatásának eredményeként Budapest iskolai könyvtárai az országos fejlődés élére kerültek. Ugyanakkor a fővárosban ma is gondot okoznak az iskolai könyvtárak eltérő feltételei, amelyekkel részben fejlettségi szintjük erősen eltérő volta is magyarázható.

Az irányelvek megjelenése tehát nagy hatású volt. De tegyük hozzá: az iskolai és a gyermekkönyvtárak alkori helyzetét rögzítette, s lényegében nem érintette az audiovizuális eszközök kérdését.

Beszélgetésünk során felvetődik a kérdés: miért a Táncsics Gimnáziumot látogatják az iskolai könyvtárosok, egyetemisták, oktatási szakemberek, a külföldiek, és miért ennek a gimnáziumnak a könyvtárosa vesz részt egy szakmai segédkönyv elkészítésében? — Azért, mert Győri Gáspár felismerte azt, hogy az iskolai könyvtárügy sarkalatos kérdése: bevonja-e az audiovizuális eszközöket hatósugarába vagy sem. Ha nem teszi, mapjaink nevelésének egyik legfontosabb eszközét engedi ki kezéből.

Márpedig ez a jelen sarkalatos kérdése. Jómagam évekig tanítottam, s tapasztaltam, hogy a gyerekek ósztönösen vonzódnak az újdonságokhoz, főként a technikai újdonságokhoz: értenek a magnóhoz, szívesen kezelik a vetítógépet stb.

Maga a hazai pedagógia is lényeges változáson ment át a hetvenes években. Ebben az időben kezdtek pedagógusaink oktatástechnológiáról beszélni, ekkor jelentek meg az oktatógépek, adták ki *Kiss Árpád* méréseken alapuló munkáit, s ebbe a folyamatba illeszthető be *Gáspár László* most megjelent *Egységes világlép — komplex tananyag* című könyve is. A Baranya megyei szentlőrinci — kísérleti — 1. sz. iskola Állami-díjas igazgatója új módszereket, tananyagot dolgozott ki, s egyebek között azt is meghatározta, mit kell tudniuk a tanulóknak, mi az a legfontosabb ismeretanyag, amelyet el kell sajátítani velük.

Az iskolai könyvtárak fejlődésének egyébként két útját látom; ezeket — a *Könyvtári Figyelő* 1975/6. számában megjelent cikkemben — angolszász és skandináv útként említettem:

Az angolszász útra az utóbbi 20 évben az iskolai könyvtárak „forradalmasodása” jellemző, például azáltal is, hogy a sürgető pedagógiai igények kielégítésére audiovizuális központokat építettek ki. A két könyvtártípus között (a public library a másik) nem mutatkozott igény és készség az együttműködésre. A könyvtár ugyanis mint az iskola része a gyermeklakosság minden igényének kielégítését magára vállalja.

Ezzel szemben a skandináv út, irányzat jellemzője — bár ez is törekszik az iskolai könyvtárak audiovizuális-központi szerepének kialakítására —, hogy Skandináviában az integrált fejlesztéssel párhuzamosan korán megindult a két könyvtártípus szétválása, és ezzel együtt az együttműködés módjainak keresése is. Az alternatíva tehát — a kérdést durván leegyszerűsítve — a könyvtár fejlesztése iskolán belül, vagy — a két könyvtártípus funkcióinak tisztázása után — az együttműködés módjainak meghatározása. Mi ez utóbbi hívei vagyunk.

Akár az angolszász, akár a skandináv modellt nézzük, az iskolai könyvtár mindkét esetben magába szippantja az iskolai szertárakat, ha elhelyezésben nem is, de legalább komplex katalógus formájában feltétlenül.

E kérdést Franciaországban is tanulmányoztam. Ott a hagyományos gimnáziumban (amely a 10—18 éves korosztályt fogadja) az igazgatói vagy a tanári szoba mellett kialakítottak egy audiovizuális centrumot — amelyet ők „információs központ”-nak neveznek —, s kiválóan képzett szakemberekkel, magas költségvetéssel látták el. A könyvtár viszont — lényegesen alacsonyabb képzettségű munkaerővel — szinte csak segédhivatali szerepet tölt be. (Zárójelben teszem hozzá, hogy az elemi iskolákban nincs központi könyvtár, csak osztálykönyvtárak.)

A francia szakemberek látják, hogy nem ez a kívánatos megoldás, de a fejlődés ilyen irányba indult meg, és megállítani, vagy más irányba terelni már nagyon nehéz.

Tanulmányútam eredményeként is világosan látom, hogy nem szabad az audiovizuális eszközök és az iskolai könyvtárak külön, egymástól független útjára lépünk. — A könyvtárosok általában és érthető módon húzódoznak ettől a feladattól, a munka „parttalanmá” válásától, a felelősség megnövekedésétől félnek. (Hiszen ezek költséges berendezések.) Györi Gáspár azonban nemcsak vállalta, hanem kezdeményezte is a két terület közös mederbe terelését.

Ha tehát felelnem kell a „példa-e a Tánicsics Gimnázium könyvtára a többi iskolai könyvtár számára?” kérdésre, azt válaszolom, hogy „nem”. De példa a könyvtáros elhatározása s az új feladatokhoz való „hozzaállása”.

Miért nem modell? Azért, mert azt az összetett feladatkört, amelyet egy korszerű iskolai könyvtárnak el kell látnia, nem töltheti be egyetlen személy: ez nem lehet általánosítható megoldás. Hiszen a könyvtárnak — szerintem — már ma is szűksége lenne Györi Gáspár mellett még egy könyvtárosra és egy technológusra is. Az így változott helyzetben nemcsak egyszeri és egyedi megoldások születhetnének, hanem a nyilván tartásnak és feltárásnak országosan is elterjeszhető módszereit dolgozhatnák ki, természetesen szorosan együttműködve az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeummal, valamint az Országos Oktatástechnikai Központtal.

KISFALUDI SÁNDOR: Az iskola egyik fő feladata az 1972-es párthatározat szerint az önálló ismeretszerzés és önálló művelődési készség kialakítása, az ismerethordozók és használatuk módszereinek megismertetése. Az a cél, hogy egy-egy téma kifejtése során — például ha Svédországról tanulnak — *az összes ismerethordozót igénybe tudják venni*. E felé a törekvés felé az első lépés a nevelői és a tanulói könyvtárak összevonása, a második a nem hagyományos információhordozók lassú, de folyamatos elterjesztése. (Hiszen több könyvtárunk rendelkezik már lemezjátszóval, magnetonnal, kialakították a hallgatóhelyeket stb.) *A végső lépés pedig az iskola információs központjának kialakítása.*

Ennek a fejlődésnek tárgyi és személyi feltételei vannak. Objektív feltétele: a könyvtár megfelelő elhelyezése és egyszerű, hozzáférhető könyvtáros alkalmazása. Szubjektív feltétele pedig az, hogy a tanár, aki évekig maga gyűjtötte, maga készítette a tantárgyához szükséges segédeszközöket, ezeket a könyvtár rendelkezésére bocsássa. Ha az objektív feltételeket megteremtik, a szubjektív feltételek könnyebben megvalósulnak.

Am mi a valóság? Mia iskoláink nagy részében még a könyvtárak léte sem teljesen biztos, nincs olvasóterem a könyvtárakban, a külön helyiség tulajdonképpen csak raktár, sőt az sem ritka, hogy a folyosókon, zárt szekrényben tárolják a könyveket. Az iskolák nagy részének nincs függetlenített könyvtárosa sem.

Ráadásul az oktatásügyben a központosítással ellentétes irányzat alakult ki a szaktantermi oktatás szervezeti formájának elterjedésével.

Az iskolai könyvtárak helyzete — s ez utóbb említett tény is — arra készítetett minket, hogy 1975-ben kiadjuk „Az iskolai könyvtár a szaktantermi rendszerben” című útmutatót, amelyben meghatároztuk azokat a könyvtári teendőket, amelyeket a szaktantermi rendszer sürgel. Azokban az iskolákban, ahol megfelelő könyvtár működik, a szaktantermekben a szaktárgy legfontosabb kézikönyveinek másodpéldányait és a mindenkori tananyaghoz kapcsolódó letéti állományt helyzetjük el.

Ott azonban, ahol nincs megfelelően működő könyvtár, *javasoljuk a könyveknek a szaktantermekbe való szétosztását*. Olyan megoldást kellett ajánlanunk, amely átmene-tileg, az iskolai könyvtár létrehozásáig lehetővé teszi a könyvállomány legkedvezőbb felhasználását az oktatási és nevelőmunkában. Hangsúlyozom: *ez kényszermegoldás*. A kiadványban is nyomatékosan felhívtuk a figyelmet arra, hogy súlyos tévedés volna, ha az iskolavezetés úgy gondolná: ezzel megoldódott a könyvtár helyzete, nincs rá több gond. Ez a módszer átmeneti megoldásnak jó, de végoelnek elfogadhatatlan.

Hivatkozhatunk például Franciaországra, ahol a hetvenes évek közepén sorvadással indultak az iskolai könyvtárak, hiszen a francia szakemberek is csak utólag ismer-ték fel ezt a káros fejlődési folyamatot. Megakadályozni nem tudjuk ugyan, hogy a szaktantermek kialakuljanak, azt sem, hogy az oktatási segédeszközöket ott helyezték

el, de mi legalább leszögezzük, hogy *ez csak átmeneti megoldás*. Igaz, úgy is felfoghatjuk, hogy hiába az elmélet, ha a gyakorlatban ugyanazt az utat fogjuk végigjárni.

Vagy ott van például Sallai István „A könyvtár, mint eszközközpont” című cikke (Könyvtáros, 1977. 4. sz.), melyet a következő gondolatokkal zár a szerző: „A könyvtárosnak mindenekelőtt részletes útmutatókra van szüksége, elsősorban a különféle közvetítők tárolási, feltárási szabályzataira és tezauruszára. A dologi feltételek megteremtése, költségnormák, helyiségnormák kialakítása ugyancsak központi feladat.” Ez is csak illúzió lehet pillanatnyilag, hiszen a hagyományos iskolai könyvtárak léte sincs szavatolva iskoláinkban. És ma is épülnek még olyan iskolák, amelyekbe nem terveznek könyvtárat. A mai helyzettel számolnunk kell, *a jövő tendenciája azonban mindenképpen az információs központtá terebélyesedett iskolai könyvtár*. Ha végiglapozzuk a „Könyv és Nevelés” utolsó 2—3 évfolyamát, több külföldi példát ismertető cikket találunk, a „médiatár”-ról, „információs központ”-ről: szoktatjuk a pedagógusokat és a könyvtárosokat ezekhez a fogalmakhoz.

Modellje-e tehát ezeknek a majdani információs központoknak a Tánácsics Gimnázium könyvtára? Azt kell válaszolnom, hogy nem. Működését ugyanis sem elhelyezése, sem személyi feltételei nem teszik általánosíthatóvá. Az ott folyó tevékenység egy „megszállott” könyvtáros munkaszeretétén nyugszik. A Tánácsics könyvtára tehát nem modell, de az iskolai könyvtárak elkerülhetetlen fejlődési tendenciáját fejezi ki.

A könyvtár elnevezésében — „Könyvtár és politéka” — is azt érzem kissé, hogy még nem tudatosodott eléggé a két intézmény egysége.* (Bár a gyakorlatban ez csak annyit jelent, hogy nem egy, hanem két katalógus tárja fel az állományt.) Addig egyébként már eljutottunk, hogy nem tanulásról és olvasásról beszélünk, hanem olvasva tanulásról. Ezt a tevékenységet azonban ki kell bővítenünk a könyv mellett más információhordozók használatával is. Ha ez megvalósul, elérjük a végső célt, ami nem más, mint az önálló ismeretszerzésre, gondolkodásra, művelődésre való készségek kialakítása, s mindezek módszertani elsajátítása.

KATSÁNYI SÁNDOR: A modell az én felfogásom szerint olyan, mint egy előre-helyezett hídfőállás: jól felszerelve megszáll egy fontos pozíciót — megvalósít és mintáz egy távolabbi célt — a lassabban mozgó zöm haladási irányában. Létének az ad értelmet, hogy az általános előremozgás, az általános fejlődési tendencia irányába esik.

A Tánácsics Gimnázium tehát, mint az oktatási eszközök központosítására tett könyvtári kísérlet, akkor lehetne modell, *ha ma ez volna Magyarországon a fejlődés uralkodó tendenciája*. Csakhogy az uralkodó tendencia — több árulkodó jel szerint — ennek éppen az ellenkezője. Az iskolai könyvtárak nemhogy kiterjesztenék tevékenységüket a nem könyv jellegű dokumentumokra, hanem még meglévő könyvvállományukat is szétforgácsolják a kabinetekben. Centralizáció helyett decentralizáció folyik országos méretekben. Ha pedig — visszatérve a hasonlatra — egy hadsereg visszavonul, akkor az előretolt hídfőállás szerepe... hogy is fogalmazzam... nem egyértelmű.

Beszélhetnék még arról is, hogy a modellnek objektívnek kell lennie, a működési feltételeket illetően is. Egy modell nem épülhet arra, hogy a könyvtáros — tiszteletre méltó hivatásszeretetből — nyári vakációját áldozza fel feladatai megvalósítására. De ez megoldható probléma. A kérdés lényegét abban látom: valóban akarja-e a magyar iskolai könyvtárügy a centralizációt, és van-e ereje, hogy ezt belátható időn belül megvalósítsa? Ha igen, akkor végig kell gondolni ennek a fejlődési útnak minden feltételét, költségvetési és személyi következményeit, ki kell dolgozni normáit, módszereit. Ilyen háttérrel lehetne csak modellnek nevezni a Tánácsics Gimnáziumot.

*

Mindhárom könyvtárügyi szakember egyetért tehát abban, hogy a Tánácsics Gimnázium könyvtára *nem modellje a jövő iskolai könyvtárának*, mert működési feltételei — s főként az, hogy tevékenysége egyetlen személyre, jelenlegi könyvtárosára épül — nem meritik ki a „modellség” kritériumát, de *jelzik a fejlődés elkerülhetetlen irányát*.

A kibontakozás jelei

Mindezek után néhány olyan pedagógiai, illetve tanügyi irányzatot jelzünk, amely azt a reményt kelti, hogy az eddig ismertett, ellentmondásokkal terhes folyamat a kívánatos kibontakozás irányába haladhat:

* Mi sem tartjuk szerencsésnek a „könyvtár és politéka” megnevezést. E kiterjesztés felesleges, a kettősség korszerűtlen felfogást tükröz: azt a nézetet sugallja, hogy a könyvtár csupán könyvek tárháza, holott a mai könyvtár magától értetődő törekvése a nem könyv jellegű, sőt a nem nyomtatott dokumentumok széles körű gyűjtése is, amelynek eredménye a sokféle ismerethordozót tartalmazó és mégis egységet alkotó, nagy információs értékű állomány. — **A szerk.**

Az Oktatási Minisztérium által létrehozott *tanészköz bizottság* munkájában részt vesz az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum képviselője, Kisfaludi Sándor is.

Az Országos Oktatástechnikai Központ bevonta kísérleteibe a Táncsics Gimnázium könyvtárát. (Ez azért is nagy jelentőségű, mert az oktatástechnikai eszközök előállítására és eredményes alkalmazására érdekében folyó korszerűsítési kísérletek az országos távlati tudományos kutatási terv egyik fő irányába tartoznak.)

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, az Országos Oktatástechnikai Központ és az Iskolatelevízió közös tájékoztatója, az *Audiovizuális Közlemények* utolsó két-három évfolyamában egyre gyakoribbak azok az írások, amelyek a külföldi rendszerek ismertetése mellett kísérletet tesznek a hazai viszonyokra alkalmazható iskolai információs központ működésének felvázolására és elemzésére is. — Paizs Imre „Az iskolai könyvtár forrásközpont szerepe” című írásában (*Audiovizuális Közlemények*, 1977/3. sz.) például elemzi azokat az okokat (a sokféle és nagyszámú információhordozó, az áttekintést megkönnyítő elhelyezés és a központi nyilvántartás, feltárás hiánya), amelyek azt eredményezik, hogy „a nevelők nem (vagy csak részben) ismerik, milyen információhordozókkal rendelkezik iskolájuk”. Az első és legfontosabb feladat — hangsúlyozza — a szaktantermi vagy hagyományos rendtől független központi nyilvántartás, komplex katalógus kialakítása. (Ennek a könyvvállományra vonatkozó válfaja megtalálható az OPKM Kisfaludi Sándor által említett útmutatójában is.)

A nyilvántartás, a feltárás központi módszereinek, a képzésnek a kialakításához, a működési feltételek meghatározásához stb. már a jelenlegi helyzetben is szükség van arra, amire Sallai István utal, s amit Katsányi Sándor sürget: célszerűen kidolgozott normarendszerre.

A normarendszer kialakításának lehetőségét és módját a szakmaközi kapcsolatok erősödésében, az együttműködés hasznának felismerésében látjuk.

Bánhegyi Gyuláné

Olvasóvá nevelés egy szakmunkásképző könyvtárában

Iskolánk, a soproni (403. sz.) ipari szakmunkásképző könyvtárát a tanulók 46,4—66,8 százaléka látogatta 1973 és 1977 között. A többi fiatal a községi vagy a városi, esetleg üzemi könyvtárakban olvas, de még messze áll attól, hogy az iskolai könyvtárt kézikönyvtárként használja. A könyvtár olvasóinak kölcsönzési kedve ingadozókat mutat (félévi, év végi tanulmányi időszakok, szünetek előtti és utáni, évfolyamok közötti eltérések). Bizonyos esetekben pedig külön „nyomozást” kell indítani annak felderítésére, hogy egy-egy tanuló miért nem olvas például a második félévben? A kölcsönzött kötetek száma viszonylag kielégítő, de az ún. krimi, a lektúr és a szórakoztató irodalom túl nagy közkedveltségnek örvend. „Minőségi” olvasásról egyelőre még nem beszélhetünk.

Hogy ne csak krimit olvassanak

Az 1976/77-es tanév novemberében egy 10 kérdésből álló *olvasottsági kérdőívet* töltött ki a tanulók egy része, s a válaszok alapján kiválasztottam azokat, akik a legkedvesebb könyvre vonatkozó kérdésre értéktelenebb, alacsonyabb szintű művek, főleg krimik megjelölésével válaszoltak. Ennek alapján nyolc tanuló vett részt aztán azon a foglalkozáson, mely a következő kérdést tette fel: „Hogyan lehet megkülönböztetni, hogy melyik könyv az *igazi* irodalom?”

A foglalkozás ismertetése hosszadalmas lenne, ezért csak a fő célkitűzésről szólok (a módszertani segédletként felhasznált óraleírás megtalálható az *Órák a könyvtárban* c., a Népművelési Propaganda Iroda által megjelentetett kiadványban): felismertetni a tanulókkal, miért értéktelen, művészietlen a „krimi”, és mi a színvonalas, művészi, értékes irodalom. Ezzel arra kívántuk ösztönözni a tanulókat, hogy a továbbiakban jobb, értékesebb könyveket olvassanak.

Az említett kérdőívet felhasználtuk egy másik vizsgálatban is: a kölcsönzéseket az 1976/77-es tanév I. félévének végén *tartalmilag* is értékeltem. Arra a kérdésre próbáltam választ kapni, hogy az értékes vagy értéktelen irodalom kiválasztásában milyen szerepet kapott, mekkora hatással volt a könyvtár olvasásirányító, nevelő tevékenysége. Hogyan „szűrte ki” az olvasók kölcsönzéseiből az értéktelen irodalmat.